

UZ MONOGRAFIJU BAROKNE PALAČE U VARAŽDINU PETRA PUHMAJERA

Varaždinski biseri barokne arhite

Puhmajer je u vrijednoj monografiji objedinio istraživanja literature i arhivske građe te brojnih komparativnih primjera u Hrvatskoj i susjednim srednjoeuropskim regijama te rezultate svojih višegodišnjih restauratorsko-konzervatorskih istraživanja barokne stambene arhitekture

PIŠE **DUBRAVKA BOTICA**

Potkraj prošle godine objavljena je raskošno opremljena monografija *Barokne palače u Varaždinu. Reprerzentativna stambena i javna arhitektura 17. i 18. stoljeća*, autora Petra Puhmajera, povjesničara umjetnosti i konzervatora savjetnika u Hrvatskom restauratorskom zavodu. Knjiga je objavljena u suizdanju ArTresor naklade i Instituta za povijest umjetnosti, Državnog arhiva u Varaždinu, Gradskog muzeja Varaždin te Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a predstavljena je 1. ožujka u Gradskom muzeju u Varaždinu. Puhmajer je u vrijednoj monografiji objedinio istraživanja literature i arhivske građe te brojnih komparativnih primjera u Hrvatskoj i susjednim srednjoeuropskim regijama te rezultate svojih višegodišnjih restauratorsko-konzervatorskih istraživanja barokne stambene arhitekture. Rezultat je znanstveno utemeljena, relevantna monografija koja obrađuje važan korpus naše umjetničke baštine, zanimljiva stručnoj ali i široj javnosti. Odlična oprema monografije raskošnim vizualnim priložima, fotografijama, arhitektonskim nacrtima i arhivskom gradom te jasno struktura knjige zasigurno će naći brojnu čitateljsku publiku.

Statusni simboli i njihov urbani kontekst

U doba baroka, u 17. i 18. stoljeću, Varaždin je osobito važan grad kontinentalne Hrvatske, a dva desetljeća i sjedište sabora odnosno glavni grad. To razdoblje obilježeno je ubrzanom razvojem grada, kada se podiže veliki broj palača i kuća. „Kontinuirani tijekom gradnje, započeti još u ranobaroknom razdoblju, nastavlja se još većim intenzitetom u doba zrelog i kasnog baroka, a kulminirao je u kratkom vremenu kad Varaždin, postavši hrvatskim glavnim gradom (1767.–1776.), doseže zenit svojega razvoja. Plemićke i građanske rezidencije te obnovljena Gradska vijećnica i županijska palača čine jedan od najvrjednijih korpusa hrvatske barokne profane arhitekture“, u predgovoru ističe urednica monografije Katarina Horvat-Levaj. Monografija je podijeljena u dva dijela, prvi dio obuhvaća uvodno poglavlje u kojemu autor prikazuje dosadašnja istraživanja, među kojima su najvažnija ona Ivy Lentić Kugli. Pojašnjava korištenu terminologiju te precizno definira što se terminom *palača* podrazumijeva u istraživanjima – veća stambena rezidencija, ali i reprerzentativna javna zgrada. U baroku je palača jedan od obaveznih statusnih simbola plemstva, koje osim u dvorcima i rezidencijama na posjedima počinje sve više boraviti u gradovima i podiže reprerzentativne palače. Slijedi poglavlje u kojemu razmatra ishodi-

Palača Patačić

šta za izgradnju palača u 17. i 18. stoljeću u srednjoeuropskom kontekstu, s naglaskom na primjerima iz bečke i, osobito važno, štajerske arhitekture baroka, s posebnim osvrtom na Donju Štajersku. Zatim donosi prikaz povijesnog okvira i razvoja Varaždina u 17. i 18. stoljeću, s naglaskom na razdoblje punoga procvata grada između 1756. i 1776., kada je Varaždin kao sjedište Hrvatskoga kraljevskog vijeća glavni grad, prekinuto katastrofalnim požarom. Donosi i iscrpan prikaz naručitelja palača, pripadnika hrvatskih plemićkih obitelji.

Središnji dio monografije autor započinje poglavljem *Urbanistički aspekti*. Treba istaknuti autorov pristup istraživanju teme, palače ne istražuje kao izolirana djela, nego ih pomno razmatra u njihovu urbanističkom kontekstu, spajajući rekonstrukciju izvornog stanja analizom povijesnih izvora i analizom današnjeg stanja. Ključni faktor koji određuje gradnju palače ili bilo koje građevine u gradu jest parcela, njezine dimenzije i odnos prema ulici i drugim parcelama. Taj kontekst važan je za oblikovanje gradske arhitekture, specifičan i karakterističan za svaki grad, čini *genius loci* koji određuje posebnosti i lokalne karakteristike arhitekture. U baroknom Varaždinu to je dominantan položaj palača, i veličinom i smještajem, unutar srednjovjekovne matrice ulica i trgova, te oblikovanje izduženih parcela uz ulice u podgrađu, kako donosi Beyschlagov plan iz 1807. Puhmajer precizno analizira urbanistički kontekst na osnovi primjera te rekonstruira izvorno stanje na temelju opisa i sačuvanih prikaza, a posebno su zanimljivi prikazi danas nestalih vrtova palača. Slijedi poglavlje o *prostornoj organizaciji* palača, koje razvrstava prema prostornim karakteristikama u tipološke skupine jednokrlnih i višekrlnih palača, te prostorne grupe, kao nova, za barokno razdoblje specifična oblika organizacije prostornih jedinica, nasuprot tradicionalnoj organizaciji u prostorni niz. Razmatra podrijetlo svakog od navedenih načina organizacije prostora u srednjoeuropskoj arhitekturi. Najvidljiviji i najreprerzentativniji element oblikovanja palača svakako su *pročelja*, i danas dominantna u vizuri središta

Varaždina. U odnosu na istak na pročelju, rizalit, donosi podjelu na pročelja s jednim ili tri rizalita, te bez rizalita, pročelja s erkerom ili tornjem. Već ta jednostavna podjela jasno pokazuje veliku raznolikost rješenja i

Izd. ArTresor i Institut za povijest umjetnosti, 2022.

interijera. Na temelju sačuvanih fragmenata Puhmajer pomno opisuje i rekonstruira uređenje varaždinskih palača, od oslika u palači Patačić motivom rokaja i oslikanih delftskih keramičkih pločica preko štukatura u palači Sermage i pavlinskom majuru do sačuvanih parketa, vrata te peći i kamina. Iako sačuvani u dijelovima, prikupljeni i sustavno prezentirani na jednom mjestu ti ostaci opreme zorno svjedoče o bogatoj kulturi stanovanja, koja se razvila u Varaždinu u 17. i 18. stoljeću kao ni u jednom drugom gradu u kontinentalnoj Hrvatskoj i vrijedan su doprinos monografije. Dodajmo da ni u jednom drugom gradu ta baština nije u tolikoj mjeri sačuvana da bi omogućila ovakva istraživanja. Obnova palača u Varaždinu započinje 1980-ih i u kontinuitetu traje i danas, različita intenziteta, a rezultati su itekako vidljivi. Prvi dio monografije zaključuje poglavlje o mjestu palača u kontekstu hrvatske arhitekture – javne i gradske stambene te dvoraca – i ono o arhitektima i graditeljima, u kojem iscrpno prikazuje utjecaje i veze među protagonistima barokne arhitekture Graza, Maribora i Varaždina. Objedinjujući u analizi palača povijesni kontekst i naručitelje, prostornu koncepciju palača, njihov

Rekonstrukcija unutrašnjeg uređenja

Poglavlje o unutarnjem uređenju posebno je važno jer donosi uvid u kulturu i način života u tom razdoblju. Palače kao i većinu povijesne arhitekture kod nas doživljavamo zahvaljujući više ili manje očuvanoj prostornoj organizaciji i pročeljima, najčešće s brojnim naknadnim zahvatima. Unutrašnje uređenje u pravilu je nestalo, tek su rijetke iznimke očuvanih dijelova povijesnih

Palača Erdödy

interijera. Na temelju sačuvanih fragmenata Puhmajer pomno opisuje i rekonstruira uređenje varaždinskih palača, od oslika u palači Patačić motivom rokaja i oslikanih delftskih keramičkih pločica preko štukatura u palači Sermage i pavlinskom majuru do sačuvanih parketa, vrata te peći i kamina. Iako sačuvani u dijelovima, prikupljeni i sustavno prezentirani na jednom mjestu ti ostaci opreme zorno svjedoče o bogatoj kulturi stanovanja, koja se razvila u Varaždinu u 17. i 18. stoljeću kao ni u jednom drugom gradu u kontinentalnoj Hrvatskoj i vrijedan su doprinos monografije. Dodajmo da ni u jednom drugom gradu ta baština nije u tolikoj mjeri sačuvana da bi omogućila ovakva istraživanja. Obnova palača u Varaždinu započinje 1980-ih i u kontinuitetu traje i danas, različita intenziteta, a rezultati su itekako vidljivi. Prvi dio monografije zaključuje poglavlje o mjestu palača u kontekstu hrvatske arhitekture – javne i gradske stambene te dvoraca – i ono o arhitektima i graditeljima, u kojem iscrpno prikazuje utjecaje i veze među protagonistima barokne arhitekture Graza, Maribora i Varaždina. Objedinjujući u analizi palača povijesni kontekst i naručitelje, prostornu koncepciju palača, njihov

Varaždin, postavši hrvatskim glavnim gradom (1767–1776), doseže zenit svojega razvoja. Plemićke i građanske rezidencije te obnovljena Gradska vijećnica i županijska palača čine jedan od najvrjednijih korpusa hrvatske barokne profane arhitekture

urbanistički smještaj, vrtove i dvorišta, oblikovanje pročelja i unutarnju opremu. Puhmajer postavlja uzornu metodologiju istraživanja teme. Zaključke temelji na iznimnu

kture

Izvor: P. Mošardin marya

Zbirna parnova marya

Varaždin, Beyschlagov plan grada, 1807, HR-HDA-904.

Pavlinski majur – glavni portal

Stimio P. Mošardin marya

poznavanju korpusa ne samo varaždinske arhitekture i okolice nego i barokne arhitekture u širem prostoru srednje Europe te poznavanju suvremene literature i recentnih pristupa. Istovremeno, jasnim stilom pisanja autor se trudi približiti široku krugu zainteresiranih čitatelja, a ne samo užoj stručnoj javnosti, što valja istaknuti kao posebnu kvalitetu monografije.

Vraćanje u žarište struke

Drugi je dio knjige katalog u kojemu je obrađena svaka od devetnaest palača uključujući i srušene Biskupsku i palaču Czinders, obrađene su Gradska vijećni-

ca, palače Drašković, Eggersdorfer, Erdödy, Erdödy-Oršić, Herzer, Hinterholzer, Janković, Keglević, Patačić, Patačić-Puttar, Petković, Prašinski-Sermage, palača Varaždinske županije, Wassermann-Kreuz, palača Zagrebačkog kaptola i pavlinski majur. Na kraju je popis izvora i literature, sažetak na engleskom te kazala, koja uvelike olakšavaju korištenje knjige.

Knjiga je cjelovit pregled povijesti reprezentativne stambene i javne arhitekture u razdoblju 17. i 18. stoljeća u Varaždinu, tada najvećem gradu kontinentalne Hrvatske. Iako je važnost tog korpusa i prije bila poznata, monumentalna monografija na najbolji način podsjeća na tu važnu temu, a novim pristupom koji objedinjuje pomna istraživanja izvora i literature te autopsiju sama spomenika i, što je važno, konteksta i značenja tog korpusa u širem prostoru jugoistoka srednje Europe, ponovo vraća temu reprezentativnih palača u žarište struke. Svakako će monografija naći i širok krug zainteresiranih čitatelja, i to ne samo u Varaždinu. Istraživači arhitektonske baštine, povjesničari umjetnosti, povjesničari, arhitekti, konzervatori i restauratori naći će u knjizi sustavno i pregledno prezentirane podatke, obilje izvora i literature te atraktivna vizualnog materijala, što će zasigurno pridonijeti novim pristupima i otvaranju novih tema istraživanja u našoj baštini.